

การเปลี่ยนผ่านทางระบาดวิทยา (Epidemiologic transition)

วิฑูรย์ โล่ห์สุนทร*

การเปลี่ยนผ่านทางระบาดวิทยา (Epidemiologic transition) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของโรค (disease pattern) จากการเจ็บป่วยและการตายด้วยโรคติดเชื้อ (infectious disease) ไปสู่การเจ็บป่วยและการตายด้วยโรคไร้เชื้อหรือโรคเรื้อรัง (non-infectious disease or chronic disease) ในระยะเริ่มแรกโรคติดเชื้อต่าง ๆ เช่น กาฬโรค อหิวาตกโรค วัณโรคปอด ไช้มาลาเรีย ฯลฯ เป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศ ระยะต่อมาเมื่อประเทศมีการพัฒนาอุตสาหกรรมและมีความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น การแพทย์และสาธารณสุขพัฒนามากขึ้น ทำให้ประชากรไม่ป่วยตายจากภาวะทุพโภชนาการ และโรคติดเชื้อที่มีวัคซีนป้องกันหรือมียารักษาประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น รวมถึงมีภาวะโภชนาการเกินเพิ่มมากขึ้น จึงพบว่าโรคไร้เชื้อหรือโรคเรื้อรังและโรคจากการเสื่อมสภาพ (degenerative diseases) เช่น โรคหลอดเลือดหัวใจ โรคหลอดเลือดสมอง โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และมะเร็ง เป็นปัญหาและภาวะทางด้านสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศเพิ่มมากขึ้น

Omran AR ศาสตราจารย์ทางการแพทย์และสาธารณสุขจากมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา ได้ตีพิมพ์บทความต้นแบบของทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางระบาดวิทยา (theory of epidemiologic transition) ครั้งแรกในปีค.ศ. 1971 แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนกระทั่งปีค.ศ. 1990 ทฤษฎีของออมรันจึงได้รับการอ้างอิงอย่างแพร่หลาย องค์การอนามัยโลกได้จัดพิมพ์บทความของ

ออมรันขึ้นเป็นครั้งที่ 2 ในปีค.ศ. 2001 ทฤษฎีของออมรันเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนของรูปแบบทางสุขภาพและโรค ซึ่งมีพื้นฐานมาจากปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม เชื่อมโยงกับการพัฒนาทางด้านโภชนาการ การปรับปรุงด้านสุขาภิบาล สิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข ต้นแบบทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางระบาดวิทยาของออมรันมีพื้นฐานทางด้านระบาดวิทยาการเปลี่ยนแปลงประชากร (epidemiology of population change) ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรมีการเปลี่ยนแปลงโดยเปลี่ยนจากการที่มีอัตราการเกิดสูงไปเป็นอัตราการเกิดต่ำ การเปลี่ยนผ่านทางระบาดวิทยา (epidemiologic transition) เป็นผลเนื่องมาจากประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ในปีค.ศ. 2009 สหรัฐอเมริกามีประชากรอายุ 65 ปี และมากกว่าจำนวนร้อยละ 13 แคนาดาร้อยละ 14 เม็กซิโกร้อยละ 6 และญี่ปุ่นร้อยละ 22.7 ประชากรมีการศึกษาสูงขึ้น ได้งานทำที่ดีขึ้น รายได้ดีขึ้น อยู่ในสังคมที่ดีขึ้น การเปลี่ยนผ่านทางระบาดวิทยามีความเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนผ่านทางด้านประชากรศาสตร์ (demographic transition) การเปลี่ยนผ่านทางโภชนาการ (nutrition transition) และการเปลี่ยนผ่านทางด้านสุขภาพ (health transition) ซึ่งนับเป็นองค์ประกอบในการเปลี่ยนแปลงสุขภาพของประชากร (population health) ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น สัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ปัญหาสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุเกิดขึ้นตามมาจำนวนมาก

*ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเปลี่ยนผ่านทางระบาดวิทยานับว่ามีความสำคัญในการวางแผนสุขภาพแห่งชาติ จะต้องมีการเตรียมบุคลากรทางการแพทย์และอนามัย และจัดบริการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น วรรณคดีให้ความรู้เกี่ยวกับประชาชนเกี่ยวกับโรคโร้เชื้อเรื้อรัง การออกกำลังกาย การควบคุมอาหาร การควบคุมน้ำหนักตัว การลดปัจจัยเสี่ยงของโรคโร้เชื้อเรื้อรัง เช่น การเลิกสูบบุหรี่ การเลิกดื่มเหล้า เป็นต้น มีการตรวจคัดกรองโรคเพื่อค้นหาผู้ป่วยในระยะแรกเริ่ม จัดบริการอนามัยแบบเบ็ดเสร็จ และให้ประชาชนได้เข้าถึงบริการ บุคลากรทางการแพทย์และอนามัยทุกระดับควรทำความเข้าใจการเปลี่ยนผ่านทางระบาดวิทยา และเตรียมป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น

อ้างอิง

1. Omran AR. The epidemiologic transition. A theory of the epidemiology of population change. *Milbank Mem Fund Q* 1971 Oct; 49(4): 509-38
2. Omrun AR. The epidemiologic transition. A theory of the epidemiology of population change. *Bull World Health Organ* 2001; 79(2):161-70
3. Weisz G, Olszynko-Gryn J. The theory of epidemiologic transition: the origins of a citation classic. *J Hist Med Allied Sci* 2010 Jul; 65(3): 287-326
4. Gribble JN, Preston SH, eds. *The Epidemiological Transition : Policy and Planning Implications for Developing Countries: Workshop Proceedings*, Washington, DC: National Academy Press, 1993
5. Barrett R, Kuzawa CW, McDade T, Armelagos GJ. Emerging and re-emerging infectious diseases: The third epidemiologic transition. *Annu Rev Anthropol* 1998 Oct; 27: 247-71